

CENTAR ZA UNAPREĐIVANJE PRAVNIH STUDIJA

BIBLIOTEKA | SUOČAVANJA

BIBLIOTEKA
• SUOČAVANJA •

21

Urednik
PROF. DR JOVICA TRKULJA

Urednik izdanja
MR SAŠA GAJIN

Objavljivanje ove knjige pomogao je
Fond za otvoreno društvo – Srbija

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA

Izdavač
Centar za unapređivanje pravnih studija
Goce Delčeva 36, 11000 Beograd
Tel: 2608 360, Fax: 2608 346
E-mail: cups@cups.org.yu, www.cups.org.yu

Za izdavača
prof. dr Vladimir V. Vodinelić

Priprema i štampa
„Dosije“, Beograd

Tiraž
500 primeraka

ISBN 978-86-7546-033-6

DOSTUPNOST OBJEKATA
U POSEDU ORGANA
JAVNE VLASTI 2007

IZVEŠTAJ
KOALICIJE PROTIV DISKRIMINACIJE

Beograd
2008

SADRŽAJ

Uvod	7
Inicijativa mladih za ljudska prava	11
CHRIS – Mreža odbora za ljudska prava	25
Udruženje studenata sa hendikepom	26

UVOD

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom usvojen je u Skupštini Republike Srbije aprila 2006. godine. Radi se o prvom pravom antidiskriminacionom propisu ikada donetom u zemlji. Kada se uzme u obzir činjenica da je diskriminacija fenomen endemskog i sistemskog karaktera u našem društvu, onda se može razumeti izvanredan značaj koji ovaj zakon ima u ukupnom naporu suprotstavljanja diskriminaciji angažovanjem mehanizama pravne zaštite.

Antidiskriminaciono pravo je u domaćem pravnom sistemu tek u povoju– osim ovog zakonskog teksta koji se odnosi na osobe sa invaliditetom, kao relevantan pravni tekst izdvaja se još samo jedna odluka Vrhovnog suda Srbije (slučaj „Krsmanovača“). Drugih pojedinačnih slučajeva zaštite od diskriminacije pred domaćim pravosuđem gotovo da nema. Zbog toga je posebno važno preduzeti aktivnosti na praćenju implementacije Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom i, koliko je to moguće, doprineti njegovoj primeni u posebno osetljivim oblastima.

U pogledu diskriminacije osoba sa invaliditetom, može se sa izvesnošću tvrditi da gotovo nema oblasti društvenog života koja je imuna na pojave ove vrste– od neprilagođenosti procesnih zakona u vezi sa pristupom pravdi i komunikacijom pred sudom ili drugim državnim organom sa osobama sa invaliditetom, preko velikog broja diskriminatorskih slučajeva u oblasti vaspitanja i obrazovanja, kao i u pružanju zdravstvenih usluga, pa sve do diskriminacije osoba sa invaliditetom u korišćenju javnih usluga i pristupa javnim povr-

šinama i javnim objektima. Istovremeno, čini se da su sve kategorije osoba sa invaliditetom ugrožene diskriminatorским postupanjem. To naročito važi za decu sa invaliditetom koja trpe diskriminaciju pre svega u okviru školskog i vaspitnog sistema, kao i žene sa invaliditetom koje su česta meta nasilja u porodici.

Uz pomoć Fonda za otvoreno društvo u Beogradu, Centar za unapređivanje pravnih studija je zajedno sa drugim organizacijama-članicama Koalicije protiv diskriminacije, pokrenuo niz aktivnosti koje imaju za cilj praćenje implementacije Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom. Čini se da uspešnu realizaciju ovih aktivnosti mogu da pomognu dve značajne okolnosti. Sa jedne strane, razvoj uporednog i međunarodnog prava pogoduje klimi borbe protiv diskriminacije osoba sa invaliditetom. Sve je više nacionalnih propisa koji su posvećeni ovom problemu, dok uporedo sa tim pravo Evropske Unije prednjači u ustanovljavanju najviših pravnih standarda u ovoj oblasti. Borba protiv diskriminacije osoba sa invaliditetom dobila je nedavno odlučujući podsticaj i od strane Ujedinjenih Nacija- usvajanjem Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom, međunarodna zajednica izrazila je nedvosmislenu podršku naporu da se u okviru nacionalnih pravnih sistema započne sa efikasnom borbom protiv diskriminacije ove kategorije lica. U tom smislu, usvajanje Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom u našoj zemlji sasvim je u skladu sa ovim osnovnim zahtevom međunarodne zajednice.

Sa druge strane, osnovna infrastruktura nevladinog sektora sposobna da radi na realizaciji projekta, već je izgrađena. Naime, još 2005. godine osnovana je Koalicija protiv diskriminacije (www.cups.org.yu/kpd), i to od strane sledećih nevladinih organizacija: Centar za unapređivanje pravnih studija, Inicijativa mladih za ljudska prava, Udruženje studenata sa

hendikepom, CHRIS mreže odbora za ljudska prava, Labris, Gayten, Veliki-Mali, Glasa razlike i Švedskog helsinškog odbora za ljudska prava. Početkom 2007. godine, Koalicija protiv diskriminacije je organizaciono proširena – umesto Glasa razlike, nove članice Koalicije postale su Antitrafiking centar i Gej strejt alijansa. Osnovni ciljevi Koalicije su zagovaranje donošenja modernih antidiskriminacionih zakona i praćenje diskriminatorne prakse.

U pogledu prvog cilja Koalicije, potrebno je istaći da je Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom usvojen u Skupštini Srbije upravo na temelju Modela zakona protiv diskriminacije osoba sa invaliditetom koji je svojevremeno izrađen od strane radne grupe CUPS-a. Usvajanje ovog zakonskog teksta je nakon izrade Modela zakona zagovarala Koalicija protiv diskriminacije u brojnim direktnim i indirektnim kampanjama. Rezultat ovih aktivnosti jeste upravo donošenje Zakona u republičkoj Skupštini.

U pogledu drugog cilja, 2006. godine Koalicija je objavila prvi godišnji izveštaj o diskriminaciji u Srbiji. Drugi godišnji izveštaj Koalicije o diskriminaciji u zemlji objavljen je početkom 2008. godine. Sve članice Koalicije bave se problematikom diskriminacije osoba sa invaliditetom, i to kao pretežnom aktivnošću, naprimer Udruženje studenata sa hendikepom i Veliki-Mali, ili to čine uz ostale svoje aktivnosti.

Izveštaj koji je pred čitaocima bavi se jednim posebnim problemom, a to je problem dostupnosti objekata u posedu organa javne vlasti za osobe sa invaliditetom. Koristeći se pravima garantovanim Zakonom o dostupnosti informacija od javnog značaja, članice Koalicije formulisale su pitanja o dostupnosti javnih objekata, odnosno o tome da li su organi javne vlasti postupile po precizno formulisanoj obavezi iz Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom o omogućavanju nesmetanog pristupa javnim objektima osoba-

ma sa invaliditetom. Ova pitanja su zatim upućena na stotine adresa organa javne vlasti i to od strane Inicijative mladih za ljudska prava i CHRIS Mreže odbora za ljudska prava. Na osnovu dobijenih odgovora, sačinjen je prvi izveštaj ove vrste u zemlji. Iz daljeg teksta se neposredno može videti obim ispunjavanja zakonskih obaveza organa javne vlasti prema osobama sa invaliditetom. Zaključna razmatranja o problemu dostupnosti javnih objekata u posedu organa javne vlasti ponudilo je Udruženje studenata sa hendikepom.

Naše je opredeljenje da nastavimo da pratimo ispunjavanje zakonskih obaveza države prema osobama sa invaliditetom– u tom smislu bi tekst koji je pred čitaocima trebalo shvatiti kao prvi u nizu izveštaja ove vrste.

Saša Gajin

INICIJATIVA MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA

Uvod

Inicijativa mladih za ljudska prava je poslala 146 zahteva za slobodan pristup informacijama od javnog značaja institucijama u Srbiji. Ukupno su odgovorile 132 institucije. Organima javne vlasti postavljeno je sledeće pitanje:

- Da li objekat u kome se nalazi uprava Vaše opštine ima rampu za pristup objektu za osobe sa invaliditetom i ako postoji rampa, koliki je njen nagib?
- Koja je širina glavnih ulaznih vrata u objekat, a ako se sa rampe u objekat ulazi na druga vrata, koja je širina tih drugih vrata?
- Da li na ulaznim i ostalim stepenicama u objektu postoje rukohvati?
- Da li je obezbeđeno vertikalno i horizontalno kretanje osoba sa invaliditetom kroz zgradu korišćenjem liftova ili drugih pokretnih platformi i ako jeste, da li su njihove dimenzije adekvatne potrebama osoba sa invaliditetom?
- Ako se usluge pružaju kroz šaltere, koja je njihova visina?
- Da li u objektu postoji toalet koji je izgrađen po standardima za korišćenje od strane osoba sa invaliditetom?

- Da li postoji korisnička signalizacija za osobe oštećenog vida i oštećenog sluha i koja?
- Da li je neko od zaposlenih zadužen za asistenciju osobama sa invaliditetom i ako jeste, da li to lice zna gestovni govor?
- Da li informacijsko-komunikacijski sistem, internet stranica, call-centar i slično, mogu koristiti osobe sa invaliditetom?

Zahtevi su podneti jedinicama lokalne samouprave (gradovi i opštine), pravosudnim institucijama, policijskim stanicama, obrazovnim institucijama, zdravstvenim institucijama, ustanovama socijalne zaštite, službama za zapošljavanje, javnim preduzećima i institucijama kulture. Ustanove su birane na način da omoguće reprezentativnost i izvlačenje zaključaka o poštovanju Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom u celoj zemlji. Posebno je vođeno računa o geografskom kriterijumu.

Lokalna samouprava

Jedinicama lokalne samouprave podneto je ukupno 33 zahteva sa gore navedenim pitanjima. Od tog broja 31 je poslala svoje odgovore. Odgovore nisu poslale opštine Sopot i Svilajnac.

Kada su u pitanju rampe za pristup objektu u 13 zgrada u kojima je sedište opštinske administracije one ne postoje. U procentima to iznosi 42 odsto od anketiranih opština i gradova. U ostalim opštinama postoje rampe i njihov nagib uglavnom se kreće se od 4 do 17 odsto. U opštini Voždovac nagib rampe iznosi 33 odsto.

Širina glavnih ulaznih vrata u objekat iznosi od 60 do 180 centimetara. Opština Obrenovac poslala je odgovor u kome se kaže da je „širina u skladu sa projektom“!

U četiri zgrade ne postoje rukohvati ni na ulaznim, ni na drugim stepenicama u objektu, dok u pet objekata rukohvata nema na ulaznim stepenicama, ali ima na ostalim.

Liftovi za osobe sa invaliditetom ne postoje u 18 testiranih jedinica lokalne samouprave. U onim koje postoje, dimenzije su adekvatne potrebama osoba sa invaliditetom. Opština Zemun je napisala da je postupak nabavke i ugradnje liftova u toku.

Visina šaltera kreće se od 75 do 115 centimetara. Čak u osam opština visina iznosi 110 ili 115 centimetara. U šest opština šalteri ne postoje. Tri opštine su odgovorile da je visina šaltera „propisana“ ili „standardna“.

Od 31 institucije koja je poslala svoj odgovor samo u opštini Čukarica postoje toaleti prilagođeni osobama sa invaliditetom. U opštini Vračar u toku je rekonstrukcija zgrade u okviru koje će biti izgrađeni i ovakvi toaleti.

Slična situacija je i sa signalizacijom za osobe oštećenog sluha i vida. U gradu Novom Sadu postoje gong i tasteri sa Brajevom azbukom u liftu, dok u ostalim opštinama i gradovima ne postoji nikakva signalizacija.

U šest od 31 testirane opštine postoje osobe koje znaju gestovni govor i koje su zadužene za asistenciju osobama sa invaliditetom. U 11 opština niko nije zadužen za asistenciju. U preostalim opštinama zaduženi su portiri, radnici obezbeđenja, šalterski službenici, a u opštini Zemun šef Odseka za zajedničke poslove.

Pitanje da li osobe sa invaliditetom mogu koristiti informaciono-komunikacijske sisteme, jedan broj opština nije razumeo najbolje pa su odgovorili da su internet stranice dostupne svima, pa i osobama sa invaliditetom. Nijedna opština, sudeći po pristiglim odgovorima, nema informacione sisteme prilagođene osobama sa invaliditetom. Jedan broj

opština odgovorio je da je korišćenje ovih sistema „delimično omogućeno“ ili da zavisi od vrste invaliditeta.

Institucije kulture

Svih 14 institucija kulture kojima su poslali zahtevi je na njih i odgovorilo. Čak 9 objekata nema rampu za pristup osobama sa invaliditetom. Ostale institucije ili imaju ulaz u nivou sa trotoarom ili imaju rampu nagiba od 18 do 40 stepeni.

Širina ulaznih vrata je od 60 do 220 centimetara, dok rukohvati na ulaznim i ostalim stepenicama postoje u samo četiri institucije. Biblioteka grada Beograda nema rukohvate na ulaznim stepenicama, ali ima u ostatku zgrade.

Horizontalno kretanje osoba sa invaliditetom nije obezbeđeno ni u jednoj zgradi, dok liftovi postoje samo u Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu. U pet objekata ne koriste se šalteri, tamo gde postoje njihova visina je od 78 do 128 centimetara.

Ni u jednoj od 14 testiranih institucija kulture ne postoje toaleti prilagođeni osobama sa invaliditetom niti signalizacija za osobe sa oštećenim vidom i sluhom. U tri institucije postoje osobe za asistenciju osobama sa invaliditetom, ali niko od njih ne zna gestovni jezik. Osim Univerzitetske biblioteke u Nišu, sve ostale institucije kulture odgovorile su da informaciono-komunikacijski sistemi nisu prilagođeni osobama sa invaliditetom.

Javna preduzeća

Zahtevi su upućeni na adrese 14 javnih preduzeća. Njih 12 je poslalo svoje odgovore. Radio televizija Srbije i Gradske

pijace Beograd nisu odgovorile na zahtev za pristup informacijama. Pitanja su se odnosila na centralne zgrade kompanija.

Javno komunalno preduzeće Kruševac dalo je svakako jedinstven odgovor na upućen zahtev. Odgovor predstavlja jasan dokaz o postojanju sistematske diskriminacije u Srbiji i zaslužuje da se citira u celini:

„Javno komunalno preduzeće ‘Kruševac’ zbog svoje definisane vrste delatnosti: usluga iznošenja smeća, uređenje zelenih površina i njihovo održavanje, sahranjivanje i dr. nije u prilici da upošljava osobe sa invaliditetom te samim tim ne postoje tehnička i druga pomagala koja bi takvim licima omogućavala lakši prilaz, odnosno rad u preduzeću.“

Od 12 preduzeća, polovina, tj. 6 njih nema rampu za osobe sa invaliditetom u svojim centralama. U Gradskoj čistoći su naveli da im rampa nije potrebna, jer je ulaz u ravni sa trotoarom. U pet preostalih preduzeća nagib rampi iznosi od 15 do 31 stepen. Subotičke pijace navele su da je nagib rampe „prema propisima“.

Širina ulaznih vrata kreće se od 90 do 139 centimetara. Rukohvati se nalaze samo u četiri preduzeća. U dva preduzeća rukohvati postoje u unutrašnjosti zgrade, ali ne i na ulaznim stepenicama.

U tri preduzeća postoje liftovi koji su adekvatni za osobe sa invaliditetom. U četiri zgrade u kojima postoje šalteri, oni su visine od 89 do 120 centimetara. Samo u zgradi Republičke radiodifuzne agencije postoje toaleti koji su prilagođeni osobama sa invaliditetom, dok signalizacije za osobe sa oštećenim vidom i sluhom nema ni u jednom od ovih javnih preduzeća.

Zaposleni koji bi asistirali osobama sa invaliditetom postoje u dva preduzeća, dok informacioni sistemi nigde nisu prilagođeni osobama sa invaliditetom.

Nacionalne službe za zapošljavanje

Svih pet filijala Nacionalne službe za zapošljavanje, koliko je bilo testirano, dostavili su svoje odgovore. Rampa postoji samo u filijali Beograd i ona je nagiba 8 stepeni. Širina ulaznih vrata kreće se od 92 do 240 centimetara. Sve filijale imaju rukohvate u zgradama, dok liftovi i platforme ne postoje ni u jednoj od navedenih institucija. Samo filijala u Boru pruža usluge putem šaltera i on je visine 112 centimetara. U filijalama Nacionalne službe za zapošljavanje ne postoje toaleti prilagođeni osobama sa invaliditetom, niti signalizacija za osobe sa oštećenim vidom i sluhom. Takođe, ni informacioni sistemi nisu dostupni osobama sa invaliditetom. U tri filijale postoje osobe zadužene za asistenciju osobama sa invaliditetom, ali samo u beogradskoj filijali ta osoba zna gestovni govor.

Obrazovne institucije

Inicijativa je podnela zahteve za pristup informacijama na adrese 20 obrazovnih institucija u Srbiji. Dve nisu odgovorile, i to su: Tehnička škola u Bojniku i Predškolska ustanova Rakovica. Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, nakon žalbe zbog ćutanja uprave podnete Povereniku za informacije od javnog značaja, poslao je dopis u kome stoji da su „objekat i oprema Fakulteta prilagođeni potrebama osoba sa invaliditetom u istoj meri kao i drugi Fakulteti, a Fakultet je spreman da izvrši potrebne korekcije kada se budu obezbedila sredstva za ovu namenu“. Ovakav odgovor ne pruža ni jednu od traženih informacija, tako da ni za ovu instituciju ne postoje podaci.

Direktor Ekonomske škole u Pirotu naveo je u svom odgovoru na zahtev da „Ekonomska škola u Pirotu trenutno

nema potrebe za izgradnjom objekta, rampi, liftova i slično, jer nemamo osobe sa invaliditetom“. Ovakav odgovor svedoči o potpunom nepoznavanju zakona i odsustvu minimuma svesti o važnosti pružanja jednakih mogućnosti, ali pruža osnovne informacije koje se mogu iskoristiti. Još je porazniji odgovor dekana Medicinskog fakulteta u Nišu, Milana Višnjica, koji takođe navodi da nemaju osobe sa invaliditetom i dodaje: „Ukoliko se ubuduće upišu na studije ili zaposle lica sa invaliditetom, Fakultet će stvoriti građevinsko-tehničke i druge uslove za njihovo normalno kretanje i korišćenje drugih usluga na Fakultetu“.

Od 17 obrazovnih institucija, njih 6 ima izgrađenu rampu, sa nagibom od 10 do 30 stepeni. Širina glavnih ulaznih vrata kreće se od 105 do 194 centimetara, dok rukohvati na svim stepenicama postoje u sedam objekata. Još dva objekta imaju rukohvate u zgradi, ali ne i na ulaznim stepenicama. Odgovarajući liftovi postoje samo na Tehničkom fakultetu u Čačku.

U dve ustanove postoje šalteri, visine 90, odnosno 120 centimetara. U dve ustanove postoje i liftovi prilagođeni osobama sa invaliditetom, dok signalizacija za osobe sa oštećenjima vida i sluha ne postoji ni u jednoj. Ni jedna od testiranih ustanova nema asistente za pomoć osobama sa invaliditetom, niti informacione sisteme prilagođene ovoj grupi.

Policijske stanice

Od 15 policijskih stanica kojima je upućen zahtev, njih 11 je odgovorilo. Nisu odgovorile policijske uprave Požarevac, Čukarica, Mladenovac i Čačak. I druge policijske uprave odgovarale su selektivno, tj. nema odgovora na sva pitanja.

Prema dostavljenoj dokumentaciji, rampu ima samo policijska uprava u Jagodini i to pod nagibom od 13 stepeni. Raspon širina ulaznih vrata je od 90 do 170 centimetara.

U četiri stanice postoje rukohvati, dok ih još četiri imaju u zgradi, ali ne i na ulaznim stepenicama.

Jedina policijska uprava, od testiranih, koja ima liftove prilagošene osobama sa invaliditetom je ona u Kikindi. Šalteri su visine od 90 do 125 centimetara, dok prilagođenih toaleta i signalizacije za osobe sa oštećenjima vida i sluha nema ni u jednoj od posmatranih uprava. Takođe nema ni postavljenih asistenata za osobe sa invaliditetom, niti odgovarajućih informacionih sistema.

Ustanove socijalne zaštite

Zahtevi su poslani na adrese 10 centara za socijalni rad u Srbiji. Jedino Centar za socijalni rad Voždovac nije odgovorio.

Rampu za osobe sa invaliditetom ima jedino Centar za socijalni rad Užice, ali nije naveden njen nagib. Širina glavnih ulaznih vrata je od 120 do 150 centimetara, a rukohvati postoje u centrima u Starom gradu i Užicu. Ni u jednoj od ustanova nema liftova uopšte, osim u Senti koja je poslala odgovor da je obezbeđeno „kretanje kroz celu zgradu“.

Šalteri, prilagođeni toaleti i signalizacija za osobe sa oštećenim vidom i sluhom ne postoje ni u jednom od 10 anketiranih centara za socijalni rad. Asistent za pomoć osobama sa invaliditetom postoji jedino u centru u Senti (mada ni on ne zna gestovni govor), dok informacionih sistema koje mogu koristiti osobe sa invaliditetom nema nigde.

Zdravstvene institucije

Od 15 ustanova zdravstvene zaštite koje su testirane, odgovor nisu poslali Klinični centar Srbije i Zdravstveni centar Vršac.

Rampu za osobe sa invaliditetom nemaju Dom zdravlja u Raškoj i Bolnica Sveti Vračići u Novom Kneževcu, dok rukohvati postoje svuda osim na ulaznim stepenicama u Domu zdravlja Sečanj. Širina glavnih ulaznih vrata se kreće od 140 do 200 centimetara. U sedam institucija postoje liftovi koji su prilagođeni osobama sa invaliditetom.

Šalteri su u visini od 75 do 110 centimetara. Nijedna od ispitivanih zdravstvenih ustanova nema toaleta prilagođene osobama sa invaliditetom, niti signalizaciju za osobe sa oštećenim vidom i sluhom. U četiri institucije postoje osobe koje asistiraju osobama sa invaliditetom, ali nijedna od njih ne zna gestovni govor, dok informacioni sistemi nigde nisu prilagođeni ovoj populaciji.

Pravosudne institucije

Inicijativa je podnela zahteve na adrese 20 sudova i tužilaštava u Srbiji. Nisu odgovorili Viši trgovinski sud u Beogradu i Okružni sud u Pančevu. Okružna javna tužilaštva u Subotici i Užicu, kao i opštinsko javno tužilaštvo u Sremskoj Mitrovici u svojim odgovorima su naveli da su samo korisnici zgrada i da ne mogu da dostave ove podatke.

Ukupno osam institucija ima rampu za osobe sa invaliditetom. Širina glavnih ulaznih vrata je od 79 do 210 centimetara. U sedam objekata postoje rukohvati svuda, dok su u četiri objekta rukohvati u zgradi, ali ne i na ulaznim stepenicama.

U pet institucija postoje liftovi prilagođeni za osobe sa invaliditetom, a visina šaltera, tamo gde se oni koriste, kreće se od 97 do 120 centimetara. Ni u jednoj od ovih institucija ne postoje toaleti za osobe sa invaliditetom, signalizacija za osobe sa oštećenim sluhom i vidom, posebni asistenti niti prilagođeni informacioni sistemi.

CHRIS – MREŽA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA

Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji CHRIS je tokom 2007.g. uputila 108 zahteva za pristup informacijama od javnog značaja¹ državnim institucijama u 6 gradova u Srbiji (Valjevo, Niš, Negotin, Vranje, Novi Pazar, Novi Sad). U zahtevima su postavljena sledeća pitanja:

- Da li objekat u kome se nalazi uprava Vaše opštine ima rampu za pristup objektu za osobe sa invaliditetom i ako postoji rampa, koliki je njen nagib?
- Koja je širina glavnih ulaznih vrata u objekat, a ako se sa rampe u objekat ulazi na druga vrata, koja je širina tih drugih vrata?
- Da li na ulaznim i ostalim stepenicama u objektu postoje rukohvati?
- Da li je obezbeđeno vertikalno i horizontalno kretanje osoba sa invaliditetom kroz zgradu korišćenjem liftova ili drugih pokretnih platformi i ako jeste, da li su njihove dimenzije adekvatne potrebama osoba sa invaliditetom?
- Ako se usluge pružaju kroz šaltere, koja je njihova visina?
- Da li u objektu postoji toalet koji je izgrađen po standardima za korišćenje od strane osoba sa invaliditetom?
- Da li postoji korisnička signalizacija za osobe oštećenog vida i oštećenog sluha i koja?

1 osnovu člana 15. stav 1. Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja („Službeni glasnik RS“ br. 120/04)

- Da li je neko od zaposlenih zadužen za asistenciju osobama sa invaliditetom i ako jeste, da li to lice zna gestovni govor?
- Da li informacijsko-komunikacijski sistem, internet stranica, call-centar i slično, mogu koristiti osobe sa invaliditetom?

Zahtevi su upućeni lokalnim samoupravama, institucijama kulture, javnim preduzećima, filijalama nacionalne službe za zapošljavanje, obrazovnim institucijama, policijskim upravama, ustanovama socijalne zaštite, ustanovama zdravstvene zaštite i pravosudnim organima.

Od ukupno 108 poslatih zahteva, dobijeno je 59,25 % (64) odgovora.

Organ javne vlasti	Ukupno dostavljenih zahteva	Ukupno dobijenih odgovora
Lokalne samouprave	8	5
Institucije kulture	14	7
Javna preduzeća	20	7
Filijale NSZZ ²	5	3
Obrazovne institucije	26	11
Policijske uprave	5	4
Ustanove socijalne zaštite	8	7
Institucije zdravstvene zaštite	7	7
Pravosudne institucije	15	13

2 Nacionalna služba za zapošljavanje.

U fokusu našeg interesovanja su bile institucije koje su najčešće uključene i odgovorne u procesu ostvarenja i zaštite ljudskih prava osoba sa invaliditetom. Iako član 16 . stav 1. Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja propisuje obavezu „organa vlasti da bez odlaganja a najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema zahteva tražioca obavesti o posedovanju informacije, stavi mu na uvid dokument koji sadrži traženu informaciju, odnosno izda mu ili uputi kopiju tog dokumenta“, primetno je da organi javnih vlasti kojima se obraćala Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji CHRIS nisu u potpunosti ispoštovali ovu zakonsku odredbu. Primetno je da su republičke institucije (npr: pravosudni organi, ustanove socijalne zaštite) u velikoj meri odgovorile na upućeni zahtev, dok, s druge strane, zabrinjava nedovoljan odziv javnih preduzeća.

Da bi osobe sa invaliditetom mogle da ostvare ili zaštite neko od svojih ljudskih prava neophodno je da fizička pristupačnost organima javne vlasti bude dostupna i ovoj kategoriji stanovništva. Ukljanjanje fizičkih barijera odnosno postavljanje rampe za pristup objektu osobe sa invaliditetom predstavlja jednu od osnovnih mera koju je 60% organa javne vlasti primenilo u ostvarenju mera za stvaranje pristupačnosti okruženja. Prema odgovorima, širina glavnih ulaznih vrata u objekte organa javnih vlasti kreće se od 90 do 230 cm. Samim ulaskom osoba sa invaliditetom u objekte organa javnih vlasti, oni se suočavaju sa činjenicom da još uvek nije u dovoljnoj meri obezbeđeno vertikalno i horizontalno kretanje osoba sa invaliditetom korišćenjem liftova ili drugih pokretnih platformi. Naime, oko 65% organa javnih vlasti je odgovorilo da nisu ili nisu u dovoljnoj meri obezbeđeni uslovi za vertikalno i horizontalno kretanje navedene kategorije stanovništva. Tome treba dodati i podatak da je 20 % organa javne vlasti toalete u svojim objektima prilagodilo osobama sa

invaliditetom. Pozitvni primer je Zdravstveni centar Valjevo koji je dostavio dokumentaciju na osnovu koje se zaključuje da pored uklanjanja fizičkih barijera na samom ulasku u ZC Valjevo, projektovan je unutrašnji sistem za kretanje osoba sa invaliditetom. U velikom broju odgovora organi javne vlasti navode da pristup šalterima nije prilagođen osobama sa invaliditetom, tako da je i ova kategorija stanovnika prinuđena da svoja prava i obaveze ostvaruje na način kako to vrši i ostalo stanovništvo. Pored toga, 15% organa javne vlasti je u potpunosti ili delimično formirao sistem korisničke signalizacije za osobe oštećenog vida i oštećenog sluha.

U 80% odgovora navedeno je da organi javnih vlasti nemaju službeno lice koje zaduženo isključivo za asistiranje osobama sa invaliditetom. U onim institucijama u kojima postoji službeno lice sa navedenim zadatkom, ova službena lica nedovoljno poznaju gestovni govor. U nekim odgovorima je navedeno da pravilnikom o sistematizaciji radnih mesta nije predviđen takav opis radnog mesta, ali da u slučajevima kada je potrebno „retko se događa da u datom trenutku ljudskost zataji“.

Na pitanje „Da li informacijsko-komunikacijski sistem, internet stranica, call-centar i slično, mogu koristiti osobe sa invaliditetom?“ 60 % odgovora je bilo potvrdno, mada nije navedeno kako i na koji način je informacijsko-komunikacijski sistem prilagođen za korišćenje od strane osoba sa invaliditetom. Zanimljivo je da su neke institucije navele da da je njihov informacijsko-komunikacijski sistem dostupan za korišćenje svim građanima u smislu da postoje internet stranica i e-mail adrese ne navodeći pri tom njihovu prilagođenost za korišćenje osobama sa invaliditetom.

Iako je Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom³ jasno definisao obaveze organa javnih vlasti,

3 Član 4. Organi javne vlasti dužni su da osobama sa invaliditetom obezbede uživanje prava i sloboda bez diskriminacije.

kroz analizu dospelih odgovora primetno je da organi javnih vlasti još uvek nisu ispoštovale neke od zakonskih odredbi. Naime, u navedenom zakonu su definisane mere za podsticanje ravnopravnosti osoba sa invaliditetom, i to:

- Mere za stvaranje pristupačnog okruženja
- Mere za obezbeđivanje ravnopravnosti pred organima javne vlasti
- Mere za obezbeđivanje pristupa informacijama
- Mere za obezbeđivanje ravnopravnosti u oblasti vaspitanja i obrazovanja
- Mere za obezbeđivanje učešća u kulturnom, sportskom i verskom životu zajednice
- Aktivnosti usmerene ka stvaranju jednakih mogućnosti

Na osnovu dobijenih odgovora od strane organa javne vlasti, Mreža CHRIS je slobodna da izvede određene zaključke koji se mogu okarakterisati s jedne strane kao kritika, a s druge strane kao preporuka i podstrek organima javnih vlasti da se aktivnije uključe u proces primene i usvajanja zakonskih akata koji će doprineti otklanjanju ispoljavanja negativne diskriminacije osoba sa invaliditetom:

- sistem slobodnog pristupa informacijama od javnog značaja još uvek nije u dovoljnoj meri zaživeo u lokalnim samoupravama. Organi javne vlasti ne dovoljno poznaju i primenjuju odredbe zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja;
- Osobe s invaliditetom su još uvek na marginama interesovanja lokalnih organa vlasti i političkih elita. Nije dovoljno deklarativno se zalagati za jednakost i ravnopravnost svih građana, potrebno je i u praksi to pokazati. To se najbolje može uraditi kroz praktičnu primenu postojećih zakonskih i podzakonskih akata;

- Organi javnih vlasti na lokalnom nivou moraju biti svesni činjenice da su oni servis građana/ki i da u skladu sa tim moraju učiniti dodatne napore da se najvažniji principi poštovanja ljudskih prava ostvaruju i u praksi, i to:

Nediskriminacija i jednakost (svako ljudsko biće ima pravo na ostvarenje i zaštitu svojih ljudskih prava bez bilo kakve diskriminacije po bilo kom svojstvu);

Učešće i uključenost (svako ljudsko biće ima pravo na aktivno i slobodno učešće i uključenost u društvenom, ekonomskom, građanskom, političkom socijalnom, kulturnom razvoju svoje zajednici);

Odgovornost i vladavina prava (država, državni organi, državni službenici su odgovorni za poštovanje ljudskih prava svih građana i građanki, podrazumevajući poštovanje i pridržavanje pravnih pravila i procedura koja su propisana domaćim propisima i međunarodnim dokumentima i standardima koji doprinose vladavini prava.)

UDRUŽENJE STUDENATA SA HENDIKEPOM

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom je zakon koji se u Srbiji pominjao dugi niz godina. Pored toga što se dugo pominjao na njemu se jako dugo i radilo, i nakon nekoliko životnih ciklusa konačno je u Skupštini republike Srbije usvojen 28. aprila 2006. godine. Činjenica da je ovaj zakon usvojen nakon jako kratke rasprave, i praktično jednoglasno u prvi mah može da znači da je zakon jako dobar. Pored toga može da znači i to, da Narodni poslanici i poslanice misle da je jedan takav zakon Srbiji vrlo potreban i da poslanici i poslanice imaju jako visok nivo svesti na temu antidiskriminacije. Međutim, pitanje je da li je to stvarno tako. Naprotiv... Pomenute činjenice upravo mogu da znače suprotno. Nivo svestu u Srbiji, na temu osoba sa hendikepom, kao i na temu antidiskriminacije je jako nizak. Predrasude su izuzetno viskoe, a hendikep je još uvek „TABOO“ tema na ovim prostorima. Narodni poslanici i poslanice nisu previše raspravljali o pomenutom zakonu iz dva razloga. Prvi je što o pomenutoj temi ne znaju previše, a drugi je što su želeli da pokažu koliko oni žele da pomognu osobama sa hendikepom. No to je ipak realna slika našeg društva.

Sve u svemu, zakon je usvojen i može da se kaže da to ima dobre i loše strane. Dobro je što je Srbija dobila jedan takav zakon, koji je prvi antidiskriminatorni zakon na ovim prostorima. Dobro je i što on na pravi način tretira diskriminaciju. Posebno je važno što je ovo prvi zakon koji precizno definiše pojam diskriminacije, i sa te strane mogu da ga kori-

ste i druge marginalizovane grupe. Loše je što pre ovog zakona nije donešen globalni antidiskriminatorni zakon, pa tek onda jedan ovak zakon koji ipak definiše jedno usko polje. Sa druge strane, neki članovi zakona nisu baš najbolje obrađeni, kao što je član koji definiše diskriminaciju među organizacijama osoba sa hendikepom, i koji je previše uopšten. Pored toga, ovim zakonom je teret dokazivanja krivice na osobama nad kojima je činjena diskriminacija. Ako se zna da osobe sa hendikepom spadaju u grupu siromašnijih građana i građanki Srbije, onda to znači da će primena ovog zakona biti znatno manja. Po ovom zakonu, sudski spor može da pokrene isključivo osoba nad kojom je učinjena diskriminacija, a ne i neka organizacija ili drugo pravno ili fizičko lice. Ovo opet znači da će se osobe sa hendikepom nešto ređe opredeljavati za opciju sudskog spora, što opet smanjuje samu primenu zakona. Na kraju, globalno gledano, zakon je ipak napisan jako napredno, kvalitetno i moderno, ali je pitanje koliko je primeren trenutnoj situaciji u našoj zemlji. Ovo najbolje potvrđuju reči predstavnika European disability foruma: „Ili vaša država nije svesna koliko je dobar zakon donela, ili ne planira da ga primenjuje“.

Od ovog zakona, istakao bih tri jako značajna člana. To su članovi 32, 33 i 16. Član 32: „*Jedinice lokalne samouprave dužne su da podstiču osnivanje službi podrške za osobe sa invaliditetom, radi povećavanja nivoa samostalnosti osoba sa invaliditetom u svakodnevnom životu i radi ostvarivanja njihovih prava.*“ i Član 33: „*Jedinice lokalne samouprave dužne su da preduzmu mere s ciljem da se fizička sredina, zgrade, javne površine i prevoz učine pristupačnim osobama sa invaliditetom.*“ su članovi zakona koji bi trebalo da deluju podsticajno, i koji daju obavezu jedinicama lokalne samouprave da se na adekvatan način bave dostupnošću. Pored ova dva člana značajan je i Član 16: „*(1) lasnik objekta u javnoj upotrebi, kao i javno preduzeće nadležno za održavanje javnih površina,*

dužni su da obezbede pristup objektu u javnoj upotrebi, odnosno javnoj površini svim osobama sa invaliditetom, bez obzira na vrstu i stepen njihove invalidnosti.

(2) Obavezu iz stava 1. ovog člana ima i drugo lice na koje je preneto pravo korišćenja, osim ako je sa vlasnikom, odnosno nadležnim organom ugovorilo drugačije.

(3) Vlasnik objekta u javnoj upotrebi dužan je da izvrši adaptaciju objekta u cilju zadovoljavanja uslova za ispunjavanje obaveze iz stava 1. ovog člana.

(4) Organ nadležan za izdavanje upotrebne dozvole za objekte u javnoj upotrebi izdaće ovu dozvolu ako je ispunjen uslov iz stava 1. ovog člana.“ Ovaj član praktično obavezuje vlasnike javnih objekata i javnih površina da svoje objekte ili površine učine dostupnim osobama sa hendikepom.“

Primena članova 32 i 33 je ovim zakonom odložena za 01.01.2007. godine, ali i godinu dana kasnije može da se kaže da primena ovih članova zakona nije daleko odmakla.

U skladu sa pomenutim, Koalicija protiv diskriminacije je i pokrenula istraživanje o dostupnosti javnih objekata i usluga u skladu sa ovim zakonom. Kraća analiza rezultata ovog istraživanja prezentovana je u ovoj publikaciji.

Sprovedeno istraživanje i odgovori predstavnika i predstavnica institucija kojima su upitnici bili upućeni, vode u nekoliko zaključaka. Od svih zaključaka najvažniji se svode na nekoliko oblika neznanja. Treba istaći nepoznavanje koncepta antidiskriminacije, ljudskih prava, jednakosti i posebno prilično veliko nepoznavanje koncepta dostupnosti.

Kada se pomene dostupnost, obično se misli na arhitektonsku dostupnost, dok se dostupnost informacija ili nekih drugih sadržaja uglavnom zanemaruje. Čak i ako se zadržimo na arhitektonskoj dostupnosti, uglavnom se smatra da je postojanje rampe ili lifta potpuno dovoljno, i čak se negde i

manji broj stepenika ne smatra nekom većom preprekom. Postojanje dostupnih toaleta je uglavnom jako retko u Srbiji. Sve ovo naravno dodatno potvrđuje da nedostaje osnovnih oblika znanja.

Ovo istraživanje je potvrdilo da u većini ustanova u Srbiji ne postoji čak ni minimalno znanje o postojanju i primeni *Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom*. Pored toga, istraživanje potvrđuje i odsustvo svesti o konceptu inkluzivnog društva, inkluzivnog obrazovanja kao i i potrebi obezbeđivanja jednakih mogućnosti za sve građane i građanke našeg društva. Jako nizak nivo svesti doveo je i do nekoliko oblika systemske diskriminacije. Najgore od svega je što oni koji čine diskriminaciju, usled odsustva svesti i potrebnog znanja, misle da rade nešto što je jako potrebno i što pomaže osobama sa hendikepom u Srbiji. Neki, čak nisu ni popunili upitnike, što opet govori o tome koliko im je stalo do rešavanja problema sa kojima se sreću diskriminisanе osobe u Srbiji.

No, na kraju treba reći da nije sve loše. Ipak određeni broj institucija u Srbiji je radio na dostupnosti i na konceptu sprečavanja diskriminacije. Iz svega ovoga proizilazi glavni zaključak. Neophodno je započeti jednu veliku ozbiljnu kampanju promocije koncepta antidiskriminacije, koja bi pored ostalog promovisala postojanje *Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom*, ali pre svega i promovisala donošenje globalnog zakona o sprečavanju diskriminacije u Srbiji. Kroz ovu kampanju je neophodno i edukovati društvo u Srbiji na teme antidiskriminacije, ljudskih prava, jednakih mogućnosti i inkluzije. Mislim da osnovni problem nije u tome što neko želi da čini diskriminaciju, već u tome što ne zna kada čini diskriminaciju, i u tome što i kada čini diskriminaciju misli da čini nešto potpuno dobro i potrebno.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.726-056.26/.29(497.11)

DOSTUPNOST objekata u posedu organa javne
vlasti 2007 : Izveštaj Koalicije protiv diskriminacije /
[urednik izdanja Saša Gajin]. – Beograd : Centar za
unapređivanje pravnih studija, 2008 (Beograd : Dosije).
– 29 str. ; 20 cm. – (Biblioteka Suočavanja ; 21)

Tiraž 500. – Str. 7–10: Uvod / Saša Gajin.

ISBN 978-86-7546-033-6

а) Дискриминација особа са инвалидитетом –
Спречавање – Србија
COBISS.SR-ID 146067468